

De farizeeër en de tollenaar

door: Peter Cuijpers

Lucas 18:9-14

Trots

Paus Gregorius de Grote heeft aan het einde van de zesde eeuw alle zonden in zeven categorieën verdeeld. Hij heeft gezegd dat elke zonde die een mens doet, bij één van deze hoofdgroepen kan worden ondergebracht. De zeven zonden heeft hij genoemd: trots, woede, afgunst, immoraliteit, gulzigheid, luiheid en hebzucht. We zullen ons beperken tot de eerste van deze 'hoofdzonden': trots.

Trots is niet alleen een bepaalde denkwijze, het is een levenshouding. Trots is een onaangepast gevoel van eigenwaarde, een genoegenscheppend in een soort superioriteitsgevoel. Spreuken 16:5 zegt: "Iedere hooghartige is de HERE een gruwel; voorwaar, hij blijft niet ongestraft." Trots is een ongepaste zelfoverschatting, die zowel de relatie met God als mensen vertroebelt. Het staat God tegen en Hij duldt een 'trotse' niet (Ps. 101:5). Hij kan geen trots verdragen - het is Hem een gruwel. De 'trotse' wordt door Hem gehaat (Spr. 6:16-19). Het was de trots die Lucifer (de lichtdrager) fataal werd (vgl. Jes. 14:12-15). En als wij zoals Lucifer het gevoel krijgen dat we met niemand iets te maken hebben en ons boven anderen verheven voelen, dan bevinden we ons op gevaarlijk terrein. *Trots maakt dat we op anderen neerzien, maar ook dat die anderen op hun beurt een afkeer van ons krijgen.*

Farizeeër of tollenaar?

In de gelijkenis die we overdenken pakt de Heer Jezus de geestelijke trots aan (vs. 9). De trots waar wij als 'tempelgangers' (vs. 10) mee te maken kunnen krijgen. De Heer houdt ons hier een spiegel voor waarin we ons allen wel op een of andere manier kunnen herkennen, want dit soort 'tempeltaferelen' komen ook vandaag de dag nog voor.

De Heer richt Zich tot hen die van zichzelf vertrouwden dat zij rechtvaardig waren en de overigen verachtten (vs. 9). Uit de gelijkenis zelf blijkt dat de Heer hier de farizeeën op het oog heeft. Reeds in Lucas 16:15 heeft Jezus hun schijnvroomheid aan de kaak gesteld. Hij zegt dat zij zich rechtvaardig voordeden voor de mensen, maar dat God hun harten kende. En

ook daar maakt Jezus duidelijk dat hun hooghartige en hypocriete houding een gruwel voor God was. Hun zelfvertrouwen ging gepaard met verachting van anderen. Zij keken neer op de 'overigen'. Onder de overigen moeten we het 'gewone' volk verstaan (vgl. Joh. 7:49), en in de context van dit Schriftgedeelte: rovers, onrechtvaardigen, overspelers, tollenaars... De farizeeën beschouwden zichzelf als rechtvaardigen, en de overigen waren zondaars.

Hoe kijken wij christenen naar de mensen om ons heen? Hebben wij net zoals de farizeeën de neiging om mensen van de wereld een etiket op te plakken. Natuurlijk hadden de farizeeën in principe gelijk. Rovers, overspeligen etc. zijn zondaars en zullen, als ze zich niet bekeren, onder het oordeel van God vallen (vgl. 1 Kor. 6:9,10 en Openb. 21:8). Maar in plaats van hen op een afstand te veroordelen en op hen neer te zien, zouden we ons over hen moeten erbarmen. In plaats van hen te mijden, moeten we hen 'ontvangen' en met hen eten en praten (vgl. Luc. 15:1v.). Niet (ver)oordelen, maar zeggen dat wij allen in ongerechtigheid zijn geboren (Ps. 51:7). Wij dwaalden, maar hebben ervaren dat de goede Herder ons achterna gekomen is en dat we door Hem gevonden zijn. Hoe bont we het ook gemaakt hebben: er is naar God de Vader altijd een weg terug (Luc. 15:11-32). God weet dat wij zondaars zijn. En als wij ons bekeren en oprecht onze zonden belijden, zal Hij er niet op terugkomen. De Heer Jezus is het ware offer, het 'gemeste kalf', dat niet alleen voor onze zonden gestorven is, maar waardoor we ook gemeenschap met God de Vader mogen hebben. Hij is het dank- en vredeoffer, waarin we ons samen met de Vader mogen verblijden (Luc. 15:22-24). Het zijn dit soort gelijkenissen die de Heer Jezus de farizeeën heeft voorgehouden om aan te tonen dat hun houding lijnrecht stond tegenover die van God.

In deze gelijkenis laat de Heer Jezus hun zelfvoldane en hoogmoedige houding zien. Het gebed van de farizeeër kunnen we als volgt samenvatten:

- a. Hij dankte God voor wat hij 'was'. Hij was (in zijn eigen ogen) rechtvaardig en niet zoals de overige mensen: rovers, onrechtvaardigen etc.
- b. Hij zei God wat hij zo allemaal 'deed': hij vastte tweemaal in de week en gaf tienden van al zijn inkomsten.

In de tempel

Hier zien we twee gevaren die op de loer liggen: wat we 'zijn' of wat we 'doen' kan ons hoogmoedig en trots maken. Wat we 'zijn' heeft met onze (geestelijke) status en positie te maken. Wat we 'doen' heeft met onze (geestelijke) activiteiten te maken. Ik wil op nóg een gevaar wijzen dat in deze gelijkenis niet wordt vermeld: dat wat wij 'hebben'. De farizeeën hadden Schriftkennis (vgl. Matt. 23:2-3). Als wij uit het oog verliezen dat alles wat we 'zijn', 'doen' of 'hebben' gegrond is op genade, kunnen we hoogmoedig worden en ons boven de ander gaan verheffen. Dan vergaat het ons net zoals de farizeeën. Het ging hun niet meer om Gods eer, maar om hun eigen eer. Zij wilden door de mensen geëerd worden. De farizeeën voerden een hele show op voor het oog van de mensen om maar door hen geëerd te worden (Matt. 6:1vv.). Alles draaide om henzelf. In deze gelijkenis slaat het 'ik' dan ook de klok bij de farizeeër: ik, ik, ik, ik. Hij vond zichzelf geweldig!

De tollenaar daarentegen was zich bewust van zijn eigen zondigheid. Dit besef uitte zich op verschillende manieren:

- a. Hij bleef op een afstand staan.
- b. Hij wilde zelfs zijn ogen niet opheffen naar de hemel.
- c. Hij sloeg zich op de borst.
- d. Hij zei: "O God, wees mij, de zondaar, genadig."

Het enige wat deze man over zichzelf zei was dat hij een zondaar was (vs. 13). Zijn houding leidde ertoe dat hij, in tegenstelling tot de farizeeër, gerechtvaardigd naar zijn huis terugkeerde. De moraal van deze gelijkenis is duidelijk: "want ieder die zichzelf verhoogt, zal worden vernederd, maar wie zichzelf vernedert, zal worden verhoogd" (vs. 14).

We zouden haast vergeten dat deze gebeurtenis zich in de tempel afspeelde. De houding van de farizeeër hebben we toegepast op onze houding ten opzichte van de ongelovigen, de mensen van de wereld die God niet kennen. Maar laten we het nu eens toepassen zoals de Heer het hier doet. Twee mannen in 'de tempel', die het aangezicht van God zoeken: de één die van zichzelf vertrouwt dat hij rechtvaardig is, en de ander die zichzelf als zondaar ziet in het oog van God. De één die zich beroemt op alles wat hij is en doet, en de ander die zichzelf op de borst slaat en een beroep doet op Gods genade.

Het is niet de bedoeling om een hele theologische uiteenzetting te geven hoe men in de ogen van God gerechtvaardigd kan worden, daar gaat het in deze gelijkenis niet om. De leer over de rechtvaardiging van de zondaar vinden we o.a. in de brief aan de Romeinen (zie Rom. 3). Hier gaat het om onze *houding* – onze hartsgesteldheid. Hier legt de Heer het hart bloot; het gaat erom wat er in ons binnenste leeft. Het tafereel is de tempel, de plaats waar mensen bij elkaar kwamen om voor het aangezicht van God te verschijnen. In onze dagen gaan wij op naar een kerkgebouw. Hoe kijken wij naar elkaar? Vinden we onszelf beter, geestelijker, dan de ander? Verheffen we ons boven onze broeder(s) of zuster(s)?

Natuurlijk zal niemand het in zijn hoofd halen om het farizeeërgebed hardop uit te spreken – dat zou wel het toppunt zijn! Nee, hardop zullen we dit soort zaken niet uitspreken, maar diep in ons hart hebben we wel de neiging om ons aan de ander te spiegelen. Ik vast tweemaal in de week en ik geef tienden van al mijn inkomsten. We kunnen dit rijtje uitbreiden met tal van zaken: ik bezoek 'trouw' de samenkomsten, als er geëvangeliiseerd moet worden ben ik erbij, etc. Dus alles wat ik aan geestelijke activiteiten 'doe', wordt afgemeten aan de activiteiten van de ander. Hoe meer ik doe dan mijn buurman in de kerkbank, hoe geestelijker ik me boven hem voel uitstijgen. Hoe staat het met mijn positie in de gemeente? Misschien behoor ik wel tot de oudsten, of ben ik een evangelist, leraar, herder, of profeet. Wat ik 'ben', mijn positie te midden van de broeders en zusters, kan een zegen of een vloek zijn. Een zegen, als ik nederig ben en blijf en me ervan bewust ben dat ik door Gods genade een plaats in het lichaam van Christus heb ontvangen (vgl. 1 Kor. 12:12-31). Een vloek, als ik mezelf ga verheffen en op de ander ga neerzien (1 Kor. 12:21-26). Het derde gevaar is dat wat ik 'heb'. Heb ik Bijbelkennis, dan mag ik mijzelf gelukkig prijzen. Maar deze kennis kan mij opblazen, hoogmoedig maken – de kennis blaast op, maar de liefde bouwt op (1 Kor. 8:1). Al weet ik alle verborgenheden en alle kennis (...), maar ik heb geen liefde, dan ben ik niets (1 Kor. 13:2).

De kern waar heel deze gelijkenis om draait, is zelfkennis en genade. *Genade* zal mij ervoor kunnen bewaren dat ik trots en hoogmoedig wordt en mijzelf boven mijn broeder of zuster ga verheffen. *Genade*

doet mij verstaan dat het *uit God* is, dat ik in Christus Jezus ben, die ons allen (farizeeër en tollenaar) geworden is: wijsheid van Godswege, gerechtigheid, heiliging en verlossing; opdat, zoals geschreven staat:

‘Wie roemt, laat hij roemen in [de] Heer’ (1 Kor. 1:30-31).

© Oude Sporen 2007